

Pandemiaren
inguruko gogoeta
feministak.
Urte bete baino
haratago

Pandemiaren inguruko gogoeta feministak.

Urte bete baino haratago

Inmaculada Arostegui Madariaga.

Estatistika eta Ikerkuntza Operatiboa arloko irakasle osoa da
Zientzia eta Teknologia Fakultatean, UPV/EHU.

Idazten hasi naizenean jabetu naiz urte bete pasa dela jadanik. Urte bete pasa, SARS-COV-2 birusari eta COVID-19 gaixotasunari buruzko lehen berriak gure belarrietara iritsi zirenetik. Urte bat zehazki une honetan, Txinako, eta batez ere Italiako, egoerak ikusita arduratzen hasi ginetik. Eta idazki hau publikoak irakurtzeko prest agertzen denerako, urte bete 2020ko martxoaren 8tik.

Pasaden urteko martxoaren 8a ez dut ahaztuko. Oinarrizko eskubide horiek defendatzea beste ezer baino inportanteagoa iruditu zitzaigun hainbati. Beste hainbatek ordea, kalera atera beharrean etxean geratzea erabaki genuen, jendetza eta aurrez aurreko kontaktua ekidin nahian, agian horrek arriskutik babesten gintuela pentsatuz. Data horretan Euskadin 47 kasu positibo zeuden konfirmatuta, seguruena hainbat gehiago ziren guztira, eta jadanik lehen heriotza erregistratuta, martxoaren 4an. Ez al ginen egoeraren larritasunaz jabetzen? Oro har erantzuna ezezkoa da, eta ez da harriztekoa. Egun, denboran zehar urte bete atzera begiratzen dugunean, kontzientzia gehiago daukagu, bizi izandakoak astindu egin gaitu. Zenbateraino aldatu diren gure bizitzak, gure eguneroko jarduerak eta ohiturak, gure arteko harremanak eta elkarrizketak, eta nola ez, gure sententzioak!

Giza alderdia alde batera utzi gabe, gaurko nire hausnarketa zientzian zentratuko dut. Azken urte honetan «epidemiologia» hitza termino zientifikoa izatetik eguneroko

hizkuntzan txertatuta egotera igaro baita. Horregatik, epidemiologian aditua den emakume bat gogoratu nahiko nuke, Florence Nightingale. Neu matematikaria izanik, eta mundua pandemiaren erdian egonik, ez dut martxoaren 8a hobeto islatzen duen ordezkariarik imajinatzen. Nightingale 1820ko maiatzaren 12an jaio zen. Formazioz erizaina zen, afizioz matematikaria eta estatistikaria, hain ezberdinak diren bi arlo horiek ezin hobeto uztartu zituen berak, Epidemiologia arloan aitzindari izanik. Eta aprobetxatuko dut baita berataz idazteko hirugarren arrazoi bat aipatzeko, 2020an bere jaiotzaren 200. urteurrena bete zela, hain zuzen.

Crimeako Gerran jabetu zen Nightingale hilkortasunaren zati handi bat ez zela gerrako zaurien ondorioa, garbitasun faltaren eta osasun baldintzen ondorioa baizik. Baina, bere lorpenik aipagarrienak bake garaian egindakoak dira. Gerrako ikaskizunak hausnarketarako eta datu bilketarako erabili zituen, harrezkero hilkortasuna murrizteko, ospitaleen kudeaketa hobetzeko eta Osasun Publikoko neurriak ezartzeko balio izan zuten ebidentziak erakutsiz. Nightingalen ekarpen garrantzitsuenetako bat datuen balioa azaleratzea izan zen. Datuak erabili zituen berak, gaur egun Osasun Publikoan funtsezkotzat hartzen ditugun aspektuen garrantzia agintari britainiarrei erakusteko. Datuak aurretik ere bazeuden eskura, ez zen bera datu horiek biltzeaz arduratu. Bere ekarpena zera da, behin datuak antolatu eta modu egokian aztertuz, ateratako emaitzak konbentzitzeko moduko argudio gisa erabiltzea lortu zuen. Berari dagokio, esate baterako, azalera polarreko diagrama edo arrosa-diagrama izeneko adierazpen grafikoaren lehen erabilera. Mende t'erdi pasa den arren, uste dut asko daukagula ikasteko, bereziki gaur egun.

Datuen berebiziko garrantziaz asko eztabaidatu da 2020. urtean, bai komunikabideetan, baita kudeaketa eta politikan aritzen direnen artean eta, nola ez, ikertzaileon artean ere. Dauzkagun osasun-datuen informazio eta kudeaketa sistemak zaharkituak eta zurrunkak direla erakutsi digu pandemiak. Eta nire ustez, ez da errealitate horren kritika zorrotzak egiteko momentua, horri erremedioa jartzeko pausuak ematekoa baizik. Zentzu horretan, bizitzen ari garen egoerari buruzko gogoetak etorkizun hurbilerako erronkak planteatzeko balio behar digu.

Askok dakizuenez, nire afizioetako bat sukaldaritza da, horregatik dut gustuko datuak sukaldeko osagaiekin alderatzea. Janaria mahaiari jateko prest eta aparteko zapoareekin egotea, osagaien eskuragarritasunaren eta kalitatearen arabera izango da, besteak beste. Askok ikasi dugu horretaz azken urtean. Datuak bildu eta prozesatu betidanik egin dira, emaitzak lortuz eta estatistikak publikatuz. Baina orainoan, datu gutxi genituen, ez zegoen aurre-estatistikarik, eta gainera ez genituen

behar bezalako premiarekin prozesatzen. Hozkailua beterik zegoen, baina janaria ez zen nahi bezain azkar eta kalitatez iristen mahaira. Datuen bilketa eta kudeaketa eraginkorra behar dugula ikasi dugu. Eraginkorra azkartasunean eta kalitatean, baina etika ahaztu gabe. Etika aipatzen dut, zeren seguruenik hainbat kasutan konfidentzialtasuna bermatzeak prozesua moteldu egiten du. Baina alde horretatik, konplexua izan arren, oreka lortzea beharrezkoa ezik, ezinbestekoa da. Zer esango lukete mahaikideek oturuntzaren ondoren elikagaien segurtasun-neurriak ez zirela errespetatu egiaztatuko balute? Beraz, aurrez aurre daukagun erronka horietako bat datuak biltzea, biltegitratzea, prozesatzea eta aztertzea da, konfidentzialtasuna bermatuz, baina erabakiak hartzeko emaitza interpretagarriak azkar lortuz.

Erronka horri aurre egiteko, disziplinarrekotasuna eta elkarlanaren garrantzia azpimarratu nahiko nituzke. Zientziari dagokionez, denok hausnartu dugu inoiz disziplina arteko edo disziplina anitzeko kontzeptuen garrantziaz, nahiz eta kasu askotan teoriarik izan den. Pandemiaren kudeaketak erakutsi digu, modu bortitzean gainera, kolektibo eta arlo zientifikoaren arteko lankidetzaren oso garrantzitsua dela, behar-beharrezkoa. Jatetxean ez du sukaldariak soilik lan egiten. Jeneroa aukeratu eta erostetik hasita, jakiak prestatuta eta platerrean jarri arteko prozesua ez da sukaldariaren meritua bakarrik, baita xehetasunak zaintzen dituen talde osoarena ere. Era berean, osasun-inguruneak beste profesional batzuen laguntza behar izan du, eta beharko du, pandemiari eta bere ondorioei aurre egiteko; iturri oso ezberdinetako profesionalak, besteak beste biologoak, epidemiologoak, matematikariak, estatistikariak, ekonomialariak edo fisikariak.

Datuen Zientzia deitzen zaion arloa nahiko berria da, baina ez pasaden urtekoa, hainbat urte daramatza termino horrek gure hizkuntzan txertatuta. Estatistika, adimen artifiziala, «big data», «machine learning» edo modako antzerako terminoekin nahastuta, edo azken hauen sinonimo gisa, erabiltzen dugu maiz, baina funtsean gehienontzako gauza berataz hitz egiten ari gara. Datuen zientzia disziplina arteko arloa da, egituratuak edo egitura gabekoak diren datuetatik abiatuta ezaguera sortzeko metodo zientifikoa erabiltzen duena. Ezin hobeto eusten dio arlo horrek aurrez aurre daukagun erronkari, behar-beharrezkoa da disziplinen arteko elkarlana eta. Esate baterako COVID-19 gaixotasunaren kasuan: osasun langileak datuak bildu eta ulertzeko; informatikariak datuak maneiatu, metatu eta biltegitratzeko; abokatuak datuen konfidentzialtasuna babesteko; estatistikariak datuak aztertzeko eta aurreikuspenak egiteko; matematikariak eta injineruak metodo eta algoritmoak modu eraginkorrean inplementatzeko; epidemiologoak emaitzak eta aurreikuspenak interpretatzeko eta testuinguruan jartzeko; eta

azkenik, kudeatzaileak eta politikariak datuetatik abiatuz lortutako emaitzetan oinarrituz erabakiak hartzeko. Unibertsiitate ugari dira Datuen Zientziaren inguruan ikasketak eskaintzen dituztenak gaur egun. Disziplina horretan adituak formatzeko esfortzua egin behar dugula esango nuke, ez bakarrik alarmak jotzen duenean, etorkizunera begira estrategia moduan baizik, ezinbestekoa den disziplinartekotasun hori bermatuz. Egungo ikasle horiek etorkizunean lan munduan arrakasta izango dutelakoan nago.

Eta azken erreflexioak zirkulua ixtera eramaten nau. Nightingale datuen zientzialaria zela esan genezake, beregain hainbat arlo ezberdin bilduz disziplinartekotasuna lehen pertsonan adierazten duena. Martxoaren 8aren atarian egonda, esan beharra daukat, emakume ugari direla munduan, arrazoi ezberdinengatik eta testuinguru ezberdinetan, beregain hainbeste funtzio hartuz, Nightingalen antzera, emakume orkestra diruditenak. Horietako batek ere ez du Nobel Saria jasoko, baina agian egunen baten gure bizitza eraldatu dezakeen ekintzak bultzatuko dituzte.